

УДК 332:33

Матвеева М.П., асистент[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО СТІЙКИХ АГРОЛАНДШАФТІВ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Проаналізовано структуру земельних угідь Львівської області в межах агроландшафтів в природно-сільськогосподарських зонах та вплив на неї діяльності сільськогосподарських підприємств. Розглянуто шляхи формування екологічно стійких агроландшафтів.

Ключові слова: екологічно стійкий агроландшафт, природно-сільськогосподарські зони, еколого-економічна модель сталого землекористування.

Постановка проблеми. Щоб сільськогосподарська діяльність була ефективною та екологічно безпечною, необхідним є формування екологічно стійких агроландшафтів. Оскільки межі сільськогосподарських підприємств не відповідають природним межах у ландшафті, тому формування агроландшафтів повинно враховувати наявні на даній території екосистеми. Узгодження всіх технологічних процесів на раціонально організованій території сільськогосподарського підприємства робить можливим організацію ландшафту в його природних межах. Тобто, розміщення виробничих підрозділів, організація угідь та сівозмін, сіножатей, пасовищ, садів, лісосмуг має бути екологічно доцільними. В агроландшафті повинен зберігатись баланс між площею сільськогосподарських угідь, ріллею, пасовищами, луками, багаторічними насадженнями, лісами, водними джерелами та відповідати природнокліматичним зонам.

Аналіз останніх досліджень. Використанню земель сільськогосподарського призначення присвячено багато праць різного спрямування. Загальнотеоретичні, економічні, екологічні аспекти, питання сталого розвитку висвітлені в працях Будзяка В.М., Герасимчук З.В., Данилишина Б.М., Прадуна В.П., Саблука П.Т., Третяка А.М., Шубравської О.В. Особлива увага приділяється еколого-економічному землекористуванню на засадах сталого розвитку, раціональному поєднанню галузей сільськогосподарського виробництва, охороні та збереженню ґрунтів та ін. Актуальним постало питання створення екологічного паспорту земель.

Мета статті. Проведення групування земель районів Львівської області на основі природно-господарського зонування, дослідження зміни структури сільськогосподарських угідь в межах агроландшафтів та визначення впливу

сільськогосподарських підприємств на формування екологічно стійких агроландшафтів.

Виклад основного матеріалу. Згідно еколого-економічної моделі сталого розвитку в землекористуванні України на середньострокову перспективу [4, с.77] для Львівської області агроландшафтний тип навколишнього середовища передбачає залучення 53% земель від загальної площі (рілля – 30%), середовищестабілізуючий – 34,7%, забудовний – 12,3%. Враховуючи сучасний стан (табл.1), для досягнення таких показників необхідно зменшити площі сільськогосподарських земель на 6,3%, площі рілля – на 3%, збільшити площі лісового фонду на 0,6% і є резерв для збільшення площ для забудови та розташування об'єктів галузей економіки - 7,2%. Показники середовищестабілізуючого типу навколишнього середовища загалом по Львівській області є навіть кращими ніж в еколого-економічній моделі, але тут слід робити поправку на високу лісистість окремих районів (Сколівський – 71,3%, Турківський – 57,0%, Старосамбірський – 46,1%).

Таблиця 1

Структура земельного фонду Львівської області*, (%)

Функціональний тип навколишнього середовища	2000	2010
Агроландшафтний	59,7	59,3
рілля	35,1	33,1
Середовищестабілізуючий	35,3	35,6
землі лісового фонду	31,2	31,8
відкриті землі заболочені	0,4	0,4
землі водного фонду	1,9	2,0
Забудовний	5,0	5,1

* Джерело: розраховано за [5].

На території Львівської області є чотири природно-сільськогосподарські зони: Полісся, Лісостеп, Передкарпаття і Карпати. Оскільки вони суттєво різняться між собою, то оптимальні співвідношення земельних угідь в межах агроландшафтів матимуть різну структуру [4, с.113-114]. Співвідношення земельних угідь районів Львівської області в межах агроландшафтів відповідно до природно-сільськогосподарських зон подано в табл.2.

У 2010 році площа багаторічних насаджень в структурі сільськогосподарських угідь в середньому по області становить 2%. В зоні Лісостепу вона відповідає оптимальним показникам, Полісся – перевищує в 1,5-2 рази (за винятком Радехівського району), Прикарпаття і Карпат – є меншою і дуже неоднорідною.

Площа сіножатей в структурі сільськогосподарських угідь в середньому по області становить 13%. В зонах Лісостепу, Прикарпаття та Карпат вона відповідає оптимальним показникам, або перевищує їх. В зоні Полісся вона є меншою майже у 2 рази і лише у двох районах наближається до оптимальної.

Таблиця 2

**Співвідношення земельних угідь в межах агроландшафтів
в природно-сільськогосподарських зонах Львівської області, (%)**

	рілля		багаторічні насадження		сіножаті		пасовища		
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010	
Полісся	55,7		1,2		22,8		20,3		
Бродівський	71,4	74,3	1,5	1,8	11,9	13,1	15,2	10,8	
Буський	63,6	64,1	1,0	1,2	16,2	16,8	19,2	17,9	
Золочівський	63,0	77,5	1,9	2,6	18,2	18,4	16,9	1,5	
Кам'янка-Бузький	72,2	72,5	1,9	1,9	11,2	11,9	14,7	13,7	
Жовківський	70,2	71,2	2,1	2,1	12,6	13,0	15,2	13,7	
Радехівський	71,5	83,9	0,6	0,8	11,7	8,3	16,2	7,1	
Сокальський	72,7	66,9	1,4	1,4	14,0	20,0	11,9	11,6	
Яворівський	65,5	57,6	2,0	2,1	7,6	7,9	24,9	32,5	
Лісостеп	76,3		2,3		7,0		14,4		
Городоцький	68,8	69,2	2,9	3,0	10,4	10,7	18,0	17,2	
Жидачівський	73,7	79,1	1,4	1,5	7,4	14,5	17,4	4,9	
Мостиський	71,7	78,2	2,2	2,1	7,5	5,2	18,5	14,5	
Миколаївський	57,4	58,1	1,7	1,7	16,4	16,8	24,5	23,4	
Перемишлянський	71,8	84,8	1,9	2,3	9,5	7,4	16,8	5,5	
Пустомитівський	84,0	84,7	3,1	3,3	6,3	7,5	6,7	4,5	
Прикарпаття	66,5		3,4		12,6		17,5		
Дрогобицький	72,1	79,8	2,4		2,8	19,2	12,0	6,3	5,4
Самбірський	61,6	62,7	1,6		1,6	18,6	17,5	18,3	18,2
Старосамбірський	62,0	75,5	2,3		2,8	7,0	6,2	28,8	15,5
Стрийський	69,9	71,4	1,5		1,5	11,2	11,7	17,4	15,4
Карпати	30,4		3,0		27,8	38,8			
Сколівський	40,7	46,8	1,4	0,6	29,1	34,9	28,8	17,7	
Турківський	42,1	42,8	0,6	0,6	15,5	14,9	41,8	41,6	

Середній відсоток пасовищ в структурі сільськогосподарських угідь області становить 14,9%. В зоні Полісся негативною є тенденція не тільки не наближення даного показника до оптимального, але й зменшення (крім Яворівського району – 32,5%). В зонах Лісостепу та Прикарпаття відсоток пасовищ у структурі наближений до оптимального, але за останні десять років зменшився.

Протягом 2000 - 2010 років відсоток багаторічних насаджень у структурі сільськогосподарських угідь зріс у сільськогосподарських підприємствах з 0,3% до 0,5%, але зменшився у господарствах населення з 3,1% до 2,5%. Відсоток сіножатей зменшився у сільськогосподарських підприємствах з 12,0% до 9,6%, але зріс у господарствах населення з 13,2% до 14,1%. Відсоток пасовищ зменшився у сільськогосподарських підприємствах з 10,4% до 5,6%, у господарствах населення з 23,3% до 17,7%.

Найзагрозливішою є ситуація зі співвідношенням ріллі до загальної площі сільськогосподарських угідь. Середнє значення по області досягло 70%, в сільськогосподарських підприємствах – 84,2%, господарствах населення – 65,8%. Майже у всіх районах області відсоток ріллі перевищує оптимальний показник на 10-30%, причому за останні десять років спостерігається тенденція до його зростання. Відсоток ріллі збільшився в сільськогосподарських підприємствах Кам'янка-Бузького району на 21,5%, Самбірського – 18,3%, Бродівського – 17,5%; в господарствах населення Радеківського району на 26,2%, Золочівського – 17,9%, Перемишлянського – 16,1%, Старосамбірського – 16,0%.

Таблиця 3

Співвідношення ріллі в межах природно-сільськогосподарських зон за категоріями землекористувачів Львівської області*, (%)

Природно-сільськогосподарська зона	Землекористувачі			
	всі		с/г п-ва	
	2000		2010	
Полісся	24,14%			
	39,00%	23,44%	36,03%	13,11%
Лісостеп	54,33%			
	43,32%	18,97%	40,63%	8,96%
Прикарпаття	33,90%			
	34,10%	13,45%	33,84%	6,53%
Карпати	8,53%			
	9,81%	0,12%	9,73%	0,03%

* Джерело: розраховано за [5].

За даними табл. 3 можна зробити висновок, що у 2000 році в зоні Лісостепу відсоток ріллі був меншим оптимального значення, в зонах Прикарпаття і Карпат наближався до оптимального, а в зоні Полісся в 1,5 рази перевищував його. З 2000 року по 2010 рік відсоток ріллі у всіх природно-сільськогосподарських зонах в розрізі всіх землекористувачів зменшився на 0,08-2,97%. За рахунок сільськогосподарських підприємств відсоток ріллі скоротився

вдвічі. Це пов'язано з перерозподілом землі між сільськогосподарськими підприємствами і господарствами населення.

Висновки. Серед розглянутих функціональних типів навколишнього середовища Львівської області агроландшафтний не відповідає еколого-економічній моделі сталого розвитку. Найбільші диспропорції в структурі агроландшафту спостерігаються в зоні Полісся. Продовжує зростати відсоток ріллі у структурі сільськогосподарських угідь. Через порушену спеціалізацію виробництва, занедбану тваринницьку галузь, відсоток ріллі у сільськогосподарських підприємствах, які віддають перевагу вирощуванню зернових, наблизився до 80%. Для виправлення ситуації сільськогосподарським підприємствам необхідно переглянути напрямки виробничої діяльності з впровадженням сучасних технологій виробництва, узгодити економічну діяльність з екологічними наслідками. Зменшити навантаження на довкілля можна завдяки впровадженню кооперування з господарствами населення, іншими сільськогосподарськими виробниками в межах природно-сільськогосподарських зон Полісся та Лісостепу.

Література

- 1 Булигін С.Ю. Формування екологічно сталих агроландшафтів [підручник для підготовки спеціалістів аграр. вищ. навч. закладах III-IV рівнів акредитації] / С.Ю.Булигін. – К., Урожай. 2005. - 300 с.
2. Добряк Д.С. Класифікація та екологічнобезпечне використання сільськогосподарських земель: Монографія. / Д.С.Добряк, О.П.Канаш, І.А.Розумний. – К., 2001. - 309 с.
3. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся та західного регіону України / М.В.Зубець, В.П.Ситник та ін. – Київ: Урожай, 2004. – 559с.
4. Теоретичні засади зонування земель в Україні: монографія / О.С.Дорош, Н.В.Ісаченко, А.Г.Мартин, С.О.Осипчук, Г.К.Лоїк. – К.: МВЦ «Медінформ», 2011. – 183 с.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv

Summary

Matvezeva M.P.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

INFLUENCE OF ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IS ON FORMING ECOLOGICALLY OF PROOF AGROLANDSHAFTIV OF LVIV AREA

The structure of the landed lands of the Lviv area is analysed within the limits of agrolandshaftiv in naturally agricultural areas and influence on it of activity of agricultural enterprises. The ways of forming ecologically of proof agrolandshaftiv are considered.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.